

Friedman nh^on đ^onh: n^oc M^o đã xây d^ong đ^oc m^ot n^on văn hoá và ch^o đ^o chính tr^o tiên ti^on nh^ot th^o gi^oi.

George Friedman, ng^oi sáng l^op và là Ch^o t^och Công ty D^o báo chi^on l^oc STRATFOR, m^ot think-tank phi chính ph^o hàng đ^ou th^o gi^oi t^ong đ^o báo chính xác m^ot s^o s^o ki^on chi^on l^oc. Cu^on sách 100 năm t^oi c^oa ông đ^oa ra nh^ong đ^o đoán đ^ong kinh ng^oc v^o n^oc M^o.

George Friedman đ^o báo trong th^o k^o XXI n^oc M^o v^on đ^on đ^ou th^o gi^oi, th^om chí ông nói bây gi^o n^oc M^o h^oy còn là đ^oa tr^o (?), th^op niên 50 th^o k^o này m^oi tr^o thành siêu c^ong đích th^oc và th^op niên 60 m^oi là th^oi đ^oi vàng c^oa M^o.

D^o báo ^oy khác v^oi quan đ^om c^oa Zbigniew Brzezinski, Henry Kissinger, Stephen Brooks, William Wohlforth ho^oc c^oa Martin Jacques (trong cu^on Khi Trung Qu^oc th^ong tr^o th^o gi^oi), cũng nh^o nhi^ou đ^o báo r^ot x^ou v^o kinh t^o M^o trong cu^oc kh^ong ho^ong kinh t^o hi^on nay. Nó gi^oi g^oo n^oc l^onh lên nh^ong cái đ^ou phát s^ot sau khi đ^oc sách c^oa L^ou Minh Phúc cho r^ong trong th^o k^o XXI Trung Qu^oc s^o thay M^o lãnh đ^oo th^o gi^oi.

D^o báo c^oa Friedman đ^oa trên quan đ^om s^o th^oc l^och s^o và tình tr^ong đ^oa-chính tr^o quy^ot đ^onh t^ot c^o. Friedman nh^on đ^onh: n^oc M^o đã xây d^ong đ^oc m^ot n^on văn hoá và ch^o đ^o chính tr^o tiên ti^on nh^ot th^o gi^oi.

S^o th^oc là văn hoá M^o đang gi^o vai trò đ^on đ^ou th^o gi^oi, có s^oc lan to^o và chi^om lĩnh m^onh m^o. Nh^oc pop, vũ đ^ou rock and roll cũng nh^o fast food và Coca Cola... đ^oc c^o gi^oi tr^o kh^op n^oi ^oa chu^ong. Hollywood th^ong tr^o đ^on n^o nh 5 châu. Truy^on thông M^o đ^on đ^ou truy^on thông th^o gi^oi. Văn hoá chính tr^o-t^o t^ong c^oa M^o r^ot phát tri^on, h^o luôn có nhi^ou nhà t^o t^ong, nhà chính tr^o h^oc hàng đ^ou. Khoa h^oc k^o thu^ot và giáo đ^oc đ^oi h^oc thì kh^oi ph^oi nói.

T^o t^ong dân ch^o bình đ^ong sinh ra ^o châu Âu nh^ong n^oy m^om và thành cây lá sum sê trên đ^ot M^o – khi châu Âu còn đ^oi ách phong ki^on... Vào th^oi nh^ong năm đ^ou c^oa th^o k^o 16, 17 ph^on l^on nh^ong ng^oi di c^o sang M^o đ^ou là nh^ong k^o, đ^oi quan đ^om c^oa gi^oi "Quý T^oc", là nh^ong k^o

b^ot m^ãn b^o x^ã h^oi ru^ong b^o, nh^ong ng^o i v^o gia c^o b^o coi là h^o đ^ong, và các ph^on t^o b^o coi là t^oi ph^om hay ph^on đ^ong. Nh^ong con ng^o i này đ^on vùng đ^ot m^oi ch^ou M^o, h^o đ^on tuy^ot hoàn toàn v^oi quá kh^o. Văn hóa c^o a h^o, t^oc nguyên lý sâu xa nh^ot chi ph^oi suy nghĩ c^o a con ng^o i, ch^o đ^on gi^on là "t^o lo", và cái nguyên lý ^oy phát tri^on thành tri^ot lý v^o "t^o do" ki^o u M^o sau này.

Ph^om trừ t^o do c^o a M^o đ^oc xây đ^ong đ^oa trên nguyên lý t^o do hành đ^ong, chính vì th^o th^ong t^ong ki^on trúc c^o a x^ã h^oi M^o đã ph^oi đ^oi di^on v^oi m^ot ph^om trừ m^oi v^o qu^on tr^o nh^on s^o — khi mà nh^ong y^ou t^o kh^ong ch^o con ng^o i nh^o: tôn giáo, ý th^oc h^o, truy^on th^ong,... đã không còn. Ph^om trừ m^oi này đã n^oy n^o thành h^o th^ong nhà n^oc pháp quy^on và văn hóa qu^on tr^o trí th^oc — m^ot h^o th^ong khái ni^om v^o qu^on lý lao đ^ong tách r^oi nh^on s^o.

Hi^on pháp M^o 1787 là b^o hi^on pháp thành văn đ^ou tiên c^o a giai c^op t^o s^on trong l^och s^o th^o gi^oi. Nó đ^oa trên c^o s^o t^o t^ong dân ch^o t^o s^on, đ^ou tiên đ^ong nên m^ot qu^oc gia có đ^oc tr^ong là ch^o đ^o c^ong hòa, ch^o đ^o liên bang, ch^o đ^o T^ong th^ong, ch^o đ^o tam quy^on phân l^op, chính ph^o dân b^ou, ch^o đ^o nhi^om k^o c^o a ng^o i lãnh đ^oo. C^o ch^o ^oy b^oo đ^om dân ch^o hóa trình t^o ra quy^ot sách, tránh đ^oc c^o l^om đ^ong ch^o c quy^on... S^oc s^ong c^o a mô hình chính quy^on M^o th^o hi^on ^o ch^o t^o ngày l^op qu^oc (1776) đ^on nay n^oc này ch^o a h^o có đ^oo chính ho^oc cách m^ong l^ot đ^o chính ph^o. R^ot ít n^oc l^on nào có n^on chính tr^o ^on đ^onh, đ^oc lòng dân lâu nh^o v^oy.

Dù t^ong ph^om không ít sai l^om nh^ong n^oc M^o đã đ^ong v^ong và chi^on th^ong trong hai cu^oc th^o chi^on và chi^on tranh l^onh, v^ot qua các cu^oc kh^ong ho^ong kinh t^o vô cùng tr^om tr^ong. Đ^oc nh^o v^oy tr^oc h^ot là do c^o ch^o chính tr^o phát huy đ^oc vai trò làm ch^o c^o a toàn dân, h^o phát hi^on và b^ou lên đ^oc nh^ong ng^o i lãnh đ^oo khôn ngoan phù h^op v^oi xu th^o t^ong th^oi đ^oi. Nh^o th^o ch^o sau 150 năm đ^ong n^oc, M^o đã tr^o thành siêu c^ong bá ch^o th^o gi^oi.

Trong cu^oc kh^ong ho^ong kinh t^o hi^on nay, các s^o li^ou v^o t^o l^o th^ot nghi^op, n^o nhà n^oc và th^om h^ot ngo^oi th^ong đ^om l^oi c^om giác kinh t^o M^o ch^o c ch^on s^o s^op đ^o. Th^o nh^ong gi^o đây h^o v^on s^ong đ^ong hoàng b^ong núi ti^on các n^oc khác t^o nguy^on cho vay. Ch^ou Âu m^oi là k^o ch^o u thi^ot v^oi đ^ong Euro có nguy c^o đ^o s^op. C^o ch^o chính tr^o M^o có kh^o năng t^o s^oa đ^oi cho thích h^op hoàn c^onh, nh^o chính sách Kinh t^o m^oi c^o a T^ong th^ong Roosevelt, ho^oc lu^ot c^oi t^o tài chính T^ong th^ong Obama v^oa trình Qu^oc h^oi đã và s^o có th^o đ^oa n^oc M^o thoát kh^oi kh^ong ho^ong.

Trên lĩnh v^oc kinh t^o, ng^o i M^o cũng đ^on đ^ou th^o gi^oi đ^oa ra nhi^ou sáng ki^on vĩ đ^oi. Th^oi gian 1863-1869 h^o đã xây đ^ong xong tuy^on đ^ong s^ot Thái Bình Đ^ong 3000 km xuyên su^ot Đ^ong Tây, v^oa góp ph^on quan tr^ong th^ong nh^ot đ^ot n^oc, v^oa giúp nhanh chóng phát tri^on kinh t^o. Công trình này đ^oc đài BBC đánh giá là m^ot trong 7 k^o tích c^o a l^och s^o công nghi^op hoá th^o gi^oi và đ^oc dân M^o coi là bi^ou t^ong th^ong nh^ot qu^oc gia (th^oi gian 1861-1865 M^o có n^oi chi^on, đ^ot n^oc chia r^o sâu s^oc). 30 năm sau, n^oc Nga m^oi b^ot đ^ou làm đ^ong s^ot xuyên Siberia .

Th^op niên 50 h^o có sáng ki^on xây đ^ong m^ong xa l^o cao t^oc n^oi t^ot c^o các bang, các thành ph^o, khi^on cho đ^ot n^oc này tr^o nên vô cùng năng đ^ong, ng^o i dân tha h^o phóng xe đi kh^op n^oi tìm vi^oc làm, khai thác tài nguyên.

Th^op niên 90 h^o đ^ou tiên đ^o xu^ot và tri^on khai xa l^o cao t^oc thông tin (g^om h^o th^ong thông tin s^o

và máng thông tin internet), dán đáu thá giái tíán sang kánguyên thông tin, nhá đó nguán trí thác tăng gáp bái, báo đám công nghá cao phát trián nhá vũ bão.

Hai máng xa lá nói trên đã đám lái cho nác Má sác mánh bá chá thá giái trong 50 năm qua.

Giá đây George Friedman đá báo trong thá ká XXI Má sá hoàn tíát xây dáng xa lá cao tíác năng láng, năm 2080 nhà máy đán trên vũ trá sá bát đáu phát đán vá cho trái đát sá đáng.

Nác Má có áu thá tíát nhát thá giái vá đáa lý. Đát ráng và màu má, giàu tài nguyên, có nhiáu con sông lán thông tháng đáng và nháng há nác ngát kháng lá. Hai đái đáng quan tráng nhát bao bác hai bên. Ngày nay tiêu đám cánh tranh đáa chính trá toàn cáu đã chuyán tíá đái lác Âu Á sang giành giát quyán kíám soát bián, mà vá mát này Má có áu thá vô đách, đã và đang kíám soát toàn bá các đáng hàng hái, vì thá há sá tíáp tíác kíám soát nán kinh tíá toàn cáu.

Friedman víát: trong 10-20 năm đáu thá ká XXI, Má sá gáp nháng thách thác nghiêm tráng, nháng không nác nào có thá thay thá vá trí sá 1 cáa Má; thá giái ván láy nác Má làm trung tâm.